

Государственное казенное общеобразовательное учреждение
Республики Дагестан «Бабаюртовская средняя школа-интернат №11»



Проектная работа:

**«ЖИЗНЬ И
ТВОРЧЕСТВО
ЗАЙНАЛАБИТА
БАТЫРМУРЗАЕВА»**

Подготовил ученик 7 «а» класса

Мустафаев Исламдин

Зайналабид Батырмурзаев
(род. 1897 / ум. 1919; родом из: с. Яхсай)

Поэт, публицист, революционер и активный участник гражданской войны.



Написал работу "Дагъыстан тарихине бир къарав" ("Взгляд на историю Дагестана"), которую опубликовал в кумыкском журнале "Тангчолпан" (Темирханшура, 1917, №№ 4, 5, 7, 8). К сожалению, эта весьма примечательная и написанная талантливым литератором работа осталась незавершенной. Изданная часть содержит предисловие ко всей работе, программу (т. е. план структурного содержания работы) и первые главы, в которых речь идет о древнейшем переводе истории Дагестана, о тюрках-аварах, маджарах и об их отношении к Дагестану. (Текст предисловия и программы см. в газ. "Ёлдаш" от 28 ноября 1997 г., с. 2, перевод на рус. яз. см.: ЦГАРД. Ф. 2370. Оп. 5. Д. 159). Его исторический очерк - хроника "Дагъыстанда тарихи гюнлер" ("Исторические дни в Дагестане") опубликован в том же журнале ("Тангчолпан", 1918, № 9; "Дослукъ", Махачкала, 1970, №4; в кн.: Батырмурзаев Н., Батырмурзаев З. Тангчолпанлар. Махачкала, 1989; перевод на рус. яз. см.: ЦГА РД. Ф. 2370. Оп. 5. Д. 160). В этой хронике описаны события, связанные с ходом съезда Даг. областного исполкома в январе 1918 г.

ТАНГЧОЛПАН

Кёкню къаплагъан къалын булутлар,
Бир-бирлеп олар гетелер ари.
Гёрюне кёкде бир ярыклы юлдуз,
Гьона, ол Тангчолпан хари.
Дагъы! Тангчолпан ол, ярыкъ яягъан,
Азиз Дагъыстанны сыйлы элине.
Гьона! Ачылып геле кёк къырыйлары,
Уяна Дагъыстан, танг да билине...

"Тангчолпан", 1917

Шолай къаламы итти, сезю гючлю адамланы къурдашлары кеп йимик, душманлары да кеп бола. Шо душманлар 1919 йыл сентябр айында Нугъайны ва ону уланы Зайналабитни гюллелеп оьлтюргенлер. Нугъайны ва ону ювугъу Узун Гъамитни Яхсайдан тутуп алып геле. Сонг туснакъгъа салып бегетелер. Душманлар булагъа большевиклени елундан къайтмакъны бுவара. Тек Нугъай «Намарт болуп минг оьлгюнче, бир оьлген къолай», - деп деникинцилени къолундан оьлюп гете.

Шо гюнлерде узакъ къоймай Зайналабитни де оьлтюрелер. Гюлле ону эки де тишинден тийип, елкесинден чыгъа. Яхсай бийлер ону сюегин Яхсай къабурлагъа гемме къоймай. Арадан заман гетип, анасы гече гамиш арба да булан уланыны сюегин элтип Адильянгыюртгъа гемген. Нугъай гертиден де батыр ожакъ яратгъан болгъан. Умукюрсюн, Зайналабит, Абдулгъамит - оланы бары тайпасы! Зайналабит оьз заманындагъы таш адамланы бириси болгъан. Ол эл намусгъа байланып, оьмюр сюрген. Яшав елун тергеп къарасанг, шо гиччи оьмюрге нечик сыя деп эсинге гелер.

Зайналабитни анасы Умукюрсюн терен ойлу, гъакъыллы, къоччакъ къатын болгъан. Душман ону агълусун ва уланын оьлтюрген.

Аткъайны «Мен оьктеммен» деген асары Умукюрсюнню гъакъында.

Къоччакъсан ,Умукюрсюн, къоччакъсан!

Игит эрден, игит улан тапгъансан.

Шо эки де игитлени бюдюремей

Оьз къолунг булан къабурун япгъансан!

Нугъай ва Зайналабит – ата ва улан. Ата ва улан демек азлыкъ эте. Къурдашлар ва сырдашлар. Уланы атасындан уьлгю алгъан, атасы уланыны елун якълап, жан берген.

Зайналабит оьлюмден къоркъмагъан. Ол ольсе де, ону елу оьлмеген. Ону аты бары халкъгъа белгили. Ону атын школалагъа, орамлагъа, училищелеге такъгъан ва огъар памятниклер салынгъан. Шаир халкъны насиби учун жанын берген.

Ватан учун къурбан этдинг къанынгны

Халкъынг учун сен бергенсен жанынгны

Гъар-бир сезюнг тас болмагъан, йыр алып

Тура къызыл байракълагъа чырмалып.

Сени атынг елпиллене еллерде,

Сени атынг эсгериле эллерде

Зайналабит Батырмурзаев санавгъа аз, сангъа зор асарлар къоюп гетди. «Герюне кекде ярыкълы юлдуз» деп яза шаир. Оьзю де къумукъ адабиятны кегюнде бир заманда да сенмежек юлдуз болуп шавла бере

Шулай игит уланларыбыз булан оьктем болма герекбиз. Гележек наслуну шолай уланларыбызны абурлап, унутмай эсинде сакъласын учун тарбиялама герек.

Сочинение

А.Аджаматовны «Мен оьктеммен» деген асарында Зайналабитни келпети

Салам болсун инкылапгъа туважакъ
Ямманокъ тез, узакъ гетмей арадан
Салам болусн ишчи халкъгъа
буважакъ.
Душманларын, мен оьлсем де ярадан.

3. Батырмурзаев – ватандаш дагну игити, Дагъыстан халкъны оьктемлиги. Ол белгили инкылапчы Ленинни ва парахат яшавну елун тутуп, пача къурумгъа къаршы ябушгъан. Дагъыстанда революционерлеге елбашчы болгъан.

Игит улан 1897 йылда Яхсайда Н.Батырмурзаевни аглюсюнде тувгъан. Ол Яхсайда , Къазанда, Аштарханда охугъан ва студент заманында инкылап гъаракатгъа къошулгъан. Гиччи яш заманындан берли аз сезлю, тергевлю ва бары да затны билмеге сюеген адам болгъан. Ол охувгъа, билим алывгъа, айрокъда, уллу агъамият берип янашгъан. Тек шо уллу къыргъынлы дагну баш йылында шаир Къазангъа гете. Онда ол охувун узата ва инкылапчыланы ишлерине къошула. Узакъ къалмай шаир Къазандан къайта, буланы артына халкъны тынышын къысагъан деникинцилер тюше. Бу шо юрюлюп турагъан давгъа къаршы асарлар ярата ва йыр чыгъара . Муну булан хабарлагъан сайын ананы юреги жыжымгъа салынгъан итив йимик къыза эди .

1917- нчи йылда Зайналабит Темир-Хан-Шурагъа геле ва яшавун инкылапгъа багъышлай. Ол «Танъчолпан» журналгъа редакторлукъ эте ва оьзюню чебер асараларын чыгъарып башлай. Ол шо йырларда Совет гъакимлиги учунгъу ябушувну ал сыдраларында чалыша ,Дав инкылапны комитетини члени ва партияны биринчи обкомуну члени. З.Батырмурзаев къумуъ совет адабиятны башлагъанлардан бириси. Гъар асары инкылапны ишине къуллукъ этген. Оьзюню къысгъа оьмюрюнде эркинлик учун ябушгъан. Ону асараларыны бизин халкъны культура яшавунда айрыча оьз ери бар. Ол къумукъ халкъдагъы пагъмуну, намус ва гъакъылны келпетлеген. Ол яшавда тарыкълы янгы - янгы масалаланы гетерип, шоланы къоччакъ кюйде чечмеге бажара болгъан.

Шаир, язывчу, жамият чалышывчу ва инкылапчы Зайналабитни баш мурады – халкъны эсги заманны авамлыгъынды азат этмек, яхшы яшавгъа,билимге, илмугъа, алда барагъан халкъланы культурасына ,айрокъда, рус халкъ булангъы къысматлашывгъа гез ачдырмакъ болгъан. Атасы Зайналабитни, шолай халкъгъа къуллукъ этер, эл намусун оьз бойнула алар ругъда охута ва тарбиялай.